

РЕЦЕНЗІЯ

*кандидата наук з державного управління, доцента
Олени Матюшенко на дисертацію Булгакової Оксани Дмитрівни
на тему «Кримінальна відповідальність за представництво в суді без
повноважень», подану до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної
академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі
знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»*

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Судова реформа та зміни законодавства щодо здійснення правосуддя визначили особливе місце прокуратури й адвокатури в системі органів правосуддя та нові засади функціонування інституту представництва особи в суді. У зв'язку з цим, з 1 січня 2020 року представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах здійснюють виключно прокурори або адвокати. Фактично цим законодавець встановив монополію на здійснення професійної діяльності щодо представництва інших осіб у суді, зокрема, виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді та захист від кримінального обвинувачення.

Для ефективного функціонування інституту представництва в суді законодавець прийняв Закон України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», яким встановив кримінальну відповідальність за представництво в суді без повноважень (ст. 400-1 КК України). Такі зміни спричинили обурення з боку адвокатського товариства, оскільки в чинній редакції зазначеної норми не конкретизовано ознаки суспільно небезпечного діяння, а її положення фактично є дисциплінарним проступком, а не кримінальним правопорушенням.

Крім того, адвокати переконують на те, що ст. 400-1 КК України є важелем тиску на сторону захисту з боку правоохоронних органів. Відповідно до статистичних даних Офісу Генерального прокурора, кількість зареєстрованих

кримінальних правопорушень, передбачених ст. 400-1 КК України, 2020 року становить 18, 2021 року – 16, 2022 року – 11 (в одному кримінальному провадженні за фактом представництва в суді без повноважень особі повідомлено про підозру, однак обвинувальний акт щодо винної особи в суд направлено так і не було), 2023 року – 21, у період із січня до кінця березня 2024 року – 1.

Можна констатувати, що до суду не направлено жодного провадження за ст. 400-1 КК України, хоча дані про такі факти вносять до ЄРДР. Такі дані свідчать про непоширеність такого діяння, а також невідповідність положень цієї норми вимогам практики.

Із зазначеного слідує, що обґрунтовуючи актуальність теми свого дослідження, Оксана Булгакова слушно зауважує, що нині диспозиції та санкції ст. 400-1 КК України побудовані з порушенням законодавчої техніки, а також принципів кримінального законодавства. У зв'язку із цим, вчена вважає актуальним і необхідним вивчення складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 400-1 КК України, а також особливостей його кваліфікації та покарання за досліджуване суспільно небезпечне діяння. Отже, з огляду на викладене, можна зробити висновок, що тема дисертації «Кримінальна відповідальність за представництво в суді без повноважень» є актуальною.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувачки.

Науковий рівень дисертаційного дослідження та наукових публікацій Оксани Булгакової відповідає вимогам, що висуваються до робіт на здобуття ступеня доктора філософії галузі знань зі спеціальності 081 Право. Крім того, вивчення дисертації та наукових публікацій авторки засвідчують логічність структури дослідження, що надало можливість дисертантці визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та всебічно й повно проаналізувати задекларовану тему. У роботі використано сукупність загальнонаукових і спеціально-наукових методів пізнання, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дослідження.

Дисертантка проаналізувала значну кількість джерел, ґрунтовно вивчила роботи інших науковців, що надало можливість вирішити наукову задачу, сформулювати рекомендації та пропозиції щодо конкретизації змісту суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 400-1 КК України, а також практики застосування положень досліджуваного кримінального правопорушення.

Основні положення та висновки дисертації опубліковано в 11 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей – у наукових фахових виданнях України, шість тез доповідей, які оприлюднено на науково-практичних і науково-теоретичних конференціях і засіданнях круглого столу.

Викладене дає підстави стверджувати, що дисертація Оксани Булгакової «Кримінальна відповідальність за представництво в суді без повноважень» виконана на високому науковому рівні.

Наукова обґрунтованість, рівень виконання поставленого наукового завдання та опанування здобувачем методології наукової діяльності. Наукова обґрунтованість роботи забезпечена різноманітністю опрацьованих джерел, використанням низки різноманітних методів пізнання з огляду на предмет дисертаційного дослідження та опрацювання нормативно-правових актів. У роботі використано джерела кримінально-правової, кримінологічної, а також економічної, адміністративно-правової, цивілістичної і господарсько-правової наук, аналітичні дані Офісу Генерального прокурора, МВС і Національної поліції України, Державної судової адміністрації України, статистичні дані й матеріали судової практики, за допомогою яких проілюстровано законодавчі й теоретичні положення.

Авторка на належному науковому рівні проаналізувала наукові праці українських учених щодо підстав криміналізації представництва в суді без повноважень і проблемних питань кримінальної відповідальності за це діяння, а також визначити методологію дослідження кримінальної відповідальності за кримінальне правопорушення, передбачене ст. 400-1 КК України; висвітлила

історичний розвиток кримінальної відповідальності за представництво в суді без повноважень за національним законодавством; здійснила аналіз зарубіжного досвіду встановлення кримінальної відповідальності за представництво в суді без повноважень і схожих діянь, а також порівняла його з вітчизняним досвідом; визначила зміст родового, видового та безпосереднього об'єктів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 400-1 КК України; окреслила ознаки об'єктивної сторони представництва в суді без повноважень; схарактеризувала ознаки суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 400-1 КК України; дослідила особливості суб'єктивної сторони аналізованого складу кримінального правопорушення; розглянула особливості кваліфікації представництва в суді без повноважень; встановила відповідність суспільної небезпечності представництва в суді без повноважень покаранню за це діяння, на підставі чого сформулювати пропозиції щодо змінення санкції досліджуваного кримінального правопорушення; сформулювала рекомендації та пропозиції щодо конкретизації змісту суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 400-1 КК України, а також практики застосування положень досліджуваного кримінального правопорушення.

Отже, результати дисертаційного дослідження Оксани Дмитрівни, які винесено на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів наукового пізнання. Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано, мети роботи досягнуто. Отже, поставлені наукові завдання виконано на високому методологічному рівні, а дисертантка опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретико-методологічна основа дослідження є ґрунтовною та всебічною. Дослідження показало, що використання окресленого комплексу методів дослідження допомагає наблизитися до розуміння ідеалу об'єктивності та справедливості у тексті кримінального закону. Авторка критично переосмислює наукові напрацювання відомих вчених, формулює відповідне авторське бачення щодо кримінальної відповідальності за представництво в суді без повноважень. Правильне визначення об'єкта та предмета дослідження, формулювання на цій підставі взаємопов'язаних та взаємообумовлених завдань дало можливість авторці логічно та послідовно викласти матеріал, розкрити повно проблемні питання та надати своїм висновкам переконливої аргументації.

Застосована методологія, опрацювання широкого масиву наукового, нормативного й емпіричного матеріалу, зіставлення інформації, отриманої з різних джерел, висунення та перевірка авторських робочих гіпотез, підтвердження отриманих висновків теоретичними положеннями інших авторів й емпіричними (статистичними) даними, коректність використання термінологічного апарату й нове бачення його уніфікації та систематизації забезпечили достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які дисертантка сформулювала в роботі.

Основні положення дисертації, висновки й рекомендації апробовані дисертанткою на міжнародних, всеукраїнських, міжвідомчих конференціях і круглих столах, що також підтверджує їх достовірність. Отже, поставлені наукові завдання виконано на високому методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Оцінка змісту та оформлення дисертації. Дисертація Оксани Дмитрівни викладена українською мовою з дотриманням наукового стилю та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і п'яти додатків.

Основні положення дисертації, що винесені на захист, належно відображено в анотації до дисертації, зміст якої відповідає встановленим вимогам. Перевагами роботи є вмiле обґрунтування авторкою власної думки, ведення наукової дискусії із вченими, послідовний, логічний та системний виклад матеріалу.

За результатами здійсненого дослідження дисертантка сформулювала пропозиції та рекомендації з удосконалення кримінального законодавства щодо кримінальної відповідальності за представництво в суді без повноважень. Після кожного розділу дисертації загалом сформульовано висновки, у яких вичерпно висвітлено зміст розглянутих питань. Положення, висновки та пропозиції, що містяться в науковій праці, загалом вирізняються аргументованістю та послідовністю.

У дисертації не виявлено порушень академічної доброчесності – плагіату, фабрикації, фальсифікації. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію та високий рівень достовірності. Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація Оксани Дмитрівни Булгакової відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – дослідження питань кримінальної відповідальності за представництво в суді без повноважень, за результатами якого буде сформульовано рекомендації та пропозиції щодо конкретизації змісту суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 400-1 КК України, а також практики застосування положень досліджуваного кримінального правопорушення.

Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій авторки фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Оксани Булгакової «Кримінальна відповідальність за представництво в суді без повноважень» можуть бути використані у: 1) законотворчій сфері – під час розроблення

(опрацювання) законопроектів про внесення змін до КК України у частині кримінальної відповідальності за представництво в суді без повноважень (лист Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 05 жовтня 2022 року № 04-27/12-2022/169010); 2) практичній діяльності – для правильної реалізації кримінального законодавства України в частині кримінальної відповідальності за представництво в суді без повноважень (акт Головного слідчого управління НП України від 06 жовтня 2022 року); 3) освітньому процесі та науково-дослідній роботі – під час викладання навчальних дисциплін «Кримінальне право. Загальна частина», «Кримінальне право. Особлива частина», «Кримінально-правова кваліфікація», «Кваліфікація окремих видів кримінальних правопорушень», «Особливості кваліфікації окремих видів кримінальних правопорушень», «Кримінальна юстиція: правові доктрини та принципи правотворчості», «Актуальні проблеми застосування кримінального законодавства», «Кримінальне право: доктринальні та практичні проблеми», а також для подальшого розроблення наукових положень з тематики кримінальної відповідальності за представництво в суді без повноважень (акт Національної академії внутрішніх справ від 05 квітня 2024 року №35/1-оп/нд).

Тобто отримані результати дисертаційного дослідження Булгакової Оксани Дмитрівни на тему «Кримінальна відповідальність за представництво в суді без повноважень» може бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Оксани Булгакової «Кримінальна відповідальність за представництво в суді без повноважень», слід зауважити, що воно має певні положення й недоліки, які є суперечливими та потребують додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1. У підрозділі 1.2. дисертації авторка описує історичний розвиток кримінальної відповідальності за представництво в суді без повноважень. Крім того, вона визначає періоди цього розвитку (генези). Безумовно історія дозволяє досліднику знайти шлях розв'язання низки проблемних питань, що стосуються кримінальної відповідальності за представництво в суді без повноважень. Певні факти в історії можуть бути важливими, а в окремих випадках, можливо, й вирішальними аргументами на користь підтвердження чи спростування висунутих у дисертації гіпотез. Однак авторка не зазначає, які саме аспекти з історичного розвитку кримінальної відповідальності за представництво в суді без повноважень було враховано під час формулювання пропозицій щодо удосконалення редакції ст. 400-1 К України.

2. В розділі 2.2 дисертації здійснено дослідження об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 400-1 КК України. Авторка пропонує змінити редакцію статті, однак, авторка не зазначила, чи є положення в законодавстві інших держав, які доцільно імплементувати в українське. Тобто результати порівняльно-правового дослідження не були в повній мірі враховані Оксаною Булгаковою під час конструювання моделі нової редакції норми ст. 400-1 КК України в частині форм прояву об'єктивної сторони.

Водночас ці зауваження і побажання стосуються дискусійних питань, не впливають на науковий рівень дисертації та не піддають сумніву основні наукові результати, отримані здобувачкою. З огляду на викладене, вважаю, що дисертація Оксани Булгакової «Кримінальна відповідальність за представництво в суді без повноважень». Тобто, дисертаційне дослідження Булгакової Оксани Дмитрівни «Кримінальна відповідальність за представництво в суді без повноважень», подане на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», відповідає усім вимогам чинних нормативно-правових актів, тож за результатами усунутих недоліків її може бути рекомендовано до розгляду в спеціалізованій раді.

Висловлені зауваження мають рекомендаційний або дискусійний характер і не позначаються на загальній позитивній оцінці дисертаційного дослідження, оскільки спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту. А зміст роботи, емпірична база, висновки, акти впровадження відповідають встановленим вимогам і є завершеною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам.
На підставі зазначеного вважаю, що дисертація Оксани Булгакової «Кримінальна відповідальність за представництво в суді без повноважень» за своїм змістом відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право»; є завершеною, самостійною кваліфікованою науковою працею, що містить науково обґрунтовані результати проведених авторкою досліджень, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має суттєве значення для юридичної науки; відповідає вимогам, визначеним Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (із змінами), а також наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 щодо оформлення дисертації, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44. Авторка дисертації – Оксана Булгакова – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент

завідувач кафедри кримінального права

Національної академії внутрішніх справ,

кандидат наук з державного управління, доцент

Олена МАТЮШЕНКО

